

***Verlag ruitelling ganzen en eenden
Saeftinghe op 4-7-2016***

P. Calle, W. Castelijns, H. Castelijns, B. de Maat & S. Haaij

2016

* foto's voorblad C. Jacobusse (grauwe ganzen, wilde eend en grote Canadese gans) & P. Calle (landschap met loopsporen grote Canadese gans)

1 Inleiding

In december 2014 is het Ganzenakkoord Zeeland goedgekeurd. Hierin staat onder meer: 'Aantalsontwikkelingen van de zomerganzen worden periodiek (één maal per 2 of drie jaar) in beeld gebracht. De overwinterende ganzen worden, als onderdeel van de landelijke watervogeltellingen, jaarlijks geteld. De Provincie geeft hiertoe opdracht.' In juli 2015 is voor de zevende maal sinds 2006 in opdracht van de provincie Zeeland een gebiedsdekkende telling van zomerganzen in de provincie Zeeland uitgevoerd. De telling is georganiseerd door Sovon en uitgevoerd door Sovon-medewerkers, tellers van Waterdienst Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Natuurmonumenten en Natuurbeschermingsvereniging de Steltkluut. In 2016 werd dit echter niet provinciebreed georganiseerd, desondanks telden de terreinbeherende natuurorganisaties hun gebieden toch om een vinger aan de pols te houden. De gegevens kunnen worden gebruikt om maatregelen voortkomend uit het Zeeuwse ganzenakkoord (zoals vangacties) te plannen. In het Ganzenakkoord Zeeland wordt het als volgt geformuleerd: Doelen en uitgangspunten Het Zeeuws akkoord beoogt ganzenpopulaties in Zeeland duurzaam in stand te houden op een niveau, waarbij een goed evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de van nature voorkomende populaties en de risico's die daarmee samenhangen. Concreet betekent dit:

- in 5 jaar terugdringen van schade van standganzen tot het niveau van 2005 voor grauwe gans en het niveau van 2011 voor brandgans;
- het planmatig reduceren van de populatie(s) standganzen tot een acceptabel niveau, i.c. de aantallen behorende bij de schadeniveau 's van 2005 (Grauwe gans) en 2011 (brandgans);
- het planmatig reduceren van populaties Canadese ganzen en exoten tot het schadeniveau nul. Hierdoor zal: • op termijn de noodzaak tot populatiereductie voor beheer en schadebestrijding sterk verminderen; en • worden voldaan aan de door Nederland aangegane internationale verplichtingen voor trekganzen en in Nederland aanwezige trekganzen.

De telgegevens kunnen ook aanleiding geven om in sommige gebieden af te zien van bestrijding. In Saefthinghe zal het door de beperkingen van het getij enerzijds, en de ontoegankelijkheid van het gebied (ruige vegetatie doorsneden met geulen) anderzijds, het praktisch erg lastig zijn om ruiende ganzen te vangen. Bovendien blijkt uit de vogeltellingen dat het gebied ten tijde van de rui van belang is voor o.a. (Natura2000 doelsoorten) Iepelaar, kleine zilverreiger en bergeend.

Hoewel er in sommige gebieden door de massaal ruiende ganzen natuurschade kan ontstaan is hier in Saeftinghe geen sprake van. Het getij zorgt dat de uitwerpselen wegspoelen en de waterkwaliteit daardoor goed blijft. De ganzenbegrazing zorgt voor extra variatie van de vegetatie.

Afbeelding 1: Binnen een smalle buitenrandzone (ca. 20 meter) van Saeftinghe wordt gedurende juli-augustus intensief gegraasd door grauwe- en grote Canadese ganzen. Doordat zeeweegebree en zeeaster hier massaal worden gegeten kan het melkkruid (wordt niet gegeten) hier plaatselijk domineren (zie ook foto voorblad). Elders in Saeftinghe komen dit soort vegetaties niet voor.

2 Methode

Vrijwel de gehele buitenrand van Saeftinghe, inclusief de breedste delen van de grote geulen zijn bezocht (zie onderstaande afbeelding). Er werd in twee groepjes (min of meer parallel) gelopen om zo brede delen van de slikken en alle grote geulen goed te kunnen tellen. Hoewel alle (ruiende) ganzen zich nu aan de waterrand ophielden is er ook regelmatig door de vegetatie gelopen om te controleren of hier zich bij laag water ook ganzen ophielden. Voordat er hier vossen kwamen bleven ruiende ganzen namelijk deels achter in de vegetatie tijdens laagwater. Pootafdrukken, looppaadjes, ruiveren en uitwerpselen verraden echter al snel de eventuele aanwezigheid.

Tijdens de telling zijn de relevante soorten zo nauwkeurig mogelijk geteld en ingevoerd via een tablet (met luchtfoto) via de app Avimap. Tevens werd genoteerd of het ruiende vogels betrof en of de activiteiten (vliegend, rustend of foeragerend). Om dubbeltellingen te voorkomen werd vooraf en tijdens de telling goed afgesproken wie welke groepen waar telden. Aan het eind van de telling werden de gegevens van beide telgroepjes vergeleken om eventuele dubbeltellingen alsnog aan te kunnen passen.

Afbeelding 2: telroutes van de tellers. Er werd gelopen vanaf de oostkant, door hoge waterstanden is er eerst over de dam naar de Noordstal gelopen. Dit heeft de telling niet beïnvloed aangezien het overgeslagen deel goed met een verrekijker was te overzien.

3 Resultaten en conclusies

De gebruikte methode bleek zeer geschikt om ganzen te tellen. De inschatting is dan ook dat de weergegeven telgegevens een zeer compleet beeld geven. Er zijn hooguit kleine groepjes niet ruiende ganzen gemist die aan het foerageren waren in het begrazingsgebied. De telling bleek wel te laat gekozen voor grauwe gans maar voor de grote Canadese gans was de periode ideaal (zie ook tabel 1).

Hoewel de telling in eerste plaats gericht was op ruiende ganzen werd er ook aandacht besteed aan ruiende wilde eenden. De telling geeft een globale indruk van de ruiplaatsen die momenteel in trek zijn maar voor een nauwkeurige aantal-schatting is een andere methodiek nodig. Qua tijdsperiode was deze datum wel ideaal.

Soort	Opmerking	Aantal
<i>grote Canadese gans</i>	3 paar met jongen 2, 4 en 4 jongen	6
	Afkomstig uit Saeftinghe, vaargeul overstekend (ruiend)	260
	Ruiend ter plaatse	565
totaal		831
<i>grauwe gans</i>	Ruiend	30
	Opvliegend ter plaatse	161
	Rustend maar niet ruiend	378
totaal		569
<i>Wilde eend</i>	Zwemmend	30
	Ruiend ter plaatse	493
	Opvliegend ter plaatse	1052
totaal		1575

Tabel 1: overzicht waargenomen aantallen ganzen en eenden op de ruitelling van 4-7-2016.

Afbeelding 3: overzicht van locaties met ganzenvraat. Te zien is dat ganzen ook in 2016 vooral op de vosluwe delen (eilanden en buitenrand) foerageerden. In de Spauwer betreft het vermoedelijk minder ruiende ganzen maar vooral vliegende ganzen die daar foerageren.

Grauwe gans

Ten tijde van het veldbezoek waren vrijwel alle grauwe ganzen al klaar met ruien (zie tabel 1). Aan de oude vraatsporen (en observaties van voorgaande jaren) te zien zijn de ruilocaties en gedrag erg vergelijkbaar met de grote Canadese gans. Het grote aantal oude vraatsporen doet wel vermoeden dat de groep grauwe ganzen een stuk groter moet zijn geweest dan de waargenomen aantallen grote Canadese ganzen. Een vroegere ruitelling in 2017 kan hier meer zekerheid in geven.

Afbeelding 4: waargenomen rustende en foeragerende grauwe ganzen. Het gros was al klaar met ruien (zie tabel 1).

Grote Canadese gans

Ten tijde van het veldbezoek waren vrijwel alle grote Canadese aan het ruien (zie tabel 1). Aan de hand van pootafdrukken, vraatsporen en ruiveren werd een beeld van de foerageergebieden gekregen (afbeelding 3). De soort bleek een uitgesproken voorkeur te hebben voor zeewegbree en daarna voor zeeaster. Melkkruid, Engels slijkgras, strandkweek en zeekraal werden nauwelijks tot niet gegeten.

Bij afgaand tij vertrekken ze van de foerageergebieden naar de randen van diepere, bredere geulen en naar de Westerschelde. Tijdens de inventarisatie zwom een groep van 260 ganzen als gevolg van het veldbezoek de hoofdgeul over. Tevens werd een familie met jongen gezien die niet in het water durfde aangezien hier een grijze zeehond aanwezig was die het vermoedelijk op de jongen aan het azen was.

Afbeelding 5: waargenomen ruiende grote Canadese ganzen.

Wilde eend

Circa een derde deel van de wilde eenden die in het gebied aanwezig waren, was aan het ruien. Zij doen dit veelal langs centraler gelegen geulranden in het gebied. Tijdens laagwater blijven ze grotendeels achter in de schorren, waarin zij zich verstoppen in dichte vegetatie. Deze delen zijn voor vossen eenvoudig te bereiken, waardoor er naar verwachting een aanzienlijk deel sneuvelt. Op 15-07-16 werd door de eerste auteur waargenomen dat een vos binnen een minuut of 5, 5 wilde eenden in het Hondegat doodbeet.

Afbeelding 6: waargenomen wilde eenden. Een deel was aan het ruien (zie tabel 1).

Afbeelding 7: ruiende wilde eenden vormen een eenvoudige prooi voor de hier aanwezige vossen.

Overige soorten

Bergeend (287 expl.), lepelaar (125), kleine zilverreiger (29) kwamen voor in dezelfde zone als waar de ruiende ganzen zich ophielden. Indien er sprake zou zijn van eventuele toekomstige vangacties moet er rekening worden gehouden dat dit verstoring van N2000 doelsoorten als gevolg heeft.

Conclusies

- De waargenomen aantallen in Saeftinghe (2016) zijn in vergelijking met de totalen voor Zeeland (2015) voor grauwe gans vrij bescheiden (<10% van Zeeuwse populatie, zie tabel 3). Bij de grote Canadese gans ligt dat hoger, Saeftinghe bevat ca. 20% van de Zeeuwse overzomerende populatie.
- De vossen hebben de ruiende ganzen tot de buitenrand van Saeftinghe gedreven. Hier is echter nog steeds ruim voldoende voedsel voor de ganzen aanwezig. Voedsel zal voorlopig nog geen beperkende factor zijn. Gedurende hoogwater eten ze in een korte tijd hun benodigde energiebehoefte. Ze verblijven dan nabij het water zodat ze eenvoudig kunnen vluchten indien er toch een vos opduikt. Indien het tij zakt houden zij zich op aan de randen van de geulen en de Westerschelde waar ze veilig voor vossen zijn.
- Hoewel vossen het gedrag van de ganzen hebben beïnvloed, zijn ze gedurende de rui vermoedelijk niet in staat om de aantallen significant te beïnvloeden (wel in het broedseizoen). De reden hiervoor is dat de dichtheden vossen aan de buitenrand van Saeftinghe lager is dan nabij de dammen en de dijk. Bovendien zijn er (zeker vanaf eind juni) ook veel ruiende eenden voorhanden. Deze blijven met laagwater achter in het gebied, waardoor ze waarschijnlijk een aantrekkelijke alternatieve voedselbron vormen.
- Net als in 2014 werden er ook nu geen ruiende ganzen die zich met laagwater schuilhielden in de vegetatie waargenomen. Voorheen, in ieder geval nog in 2012 (waarneming eerste twee auteurs) was dat nog wel het geval, nu verblijven alle ruiende ganzen nabij de grote geulen of de Westerschelde tijdens laag water. Het is aannemelijk dat deze gedragsverandering door de vos is ingezet.

Overzicht van aantal ganzen in zomer 2013 en het doel voor de stand ganzen; het beoogde doel in aantallen ganzen is afgeleid van het hoofddoel: terugkeer naar het schadeniveau van 2005 (brandgans 2011).

	broedparen doel	doel aantal juli	broedparen 2013	aantal juli 2013
kolgans	10-20	11	10	10
grauwe gans	2.500	10.000	<4.000	12.000
Canadese gans	20	100	700	3.150
brandgans	700	2.300	>1.500	4.500
nijlgans	0	0	250	400

Tabel 2: Bron; Bureau Waardenburg B.V. Faunabeheerplan Zeeland 2015 t/m 2019: ganzen

Aantal getelde ganzen in juli 2015 in Zeeland. Aantallen per regio.

	Schouwen-Duiveland	Tholen-St. Philipsland	Walcheren	Noord-Beveland	Zuid-Beveland	Zeeuws-Vlaanderen	Saeftinghe	Totaal
Knobbelgans	0	0	0	0	0	4	0	4
Kolgans	0	0	2	0	3	0	0	5
Grauwe Gans	4.174	1.251	707	1.128	1.882	1.305	1.898	12.345
Soepgans	59	5	110	15	90	93	0	372
Indische gans	0	0	0	0	1	1	1	3
Gr. Canadese Gans	126	2.466	0	0	505	478	462	4.037
Brandgans	2.984	158	1	0	414	636	0	4.193
Rotgans	3	13	0	0	2	1	0	19
Nijlgans	98	108	40	2	113	45	0	406
Keizergans	0	0	0	0	1	0	0	1
Hybride	0	0	0	0	2	3	0	5
Totaal	7.444	4.001	860	1.145	3.013	2.566	2.361	21.390

Tabel 3: Bron; Zomerganzen in Zeeland in 2015 Sovon-rapport 2015/28

4 Aanbevelingen & discussie

Aanbevelingen

- Aanbevolen wordt om jaarlijks in de eerste week van juli een ruitelling voor grote Canadese gans uit te voeren. Bij voorkeur zal er dan volgens dezelfde methodiek geteld worden. Organisatie hiervan zal door HZL gebeuren met medewerking van de Vogelwerkgroep van Natuurbeschermingsvereniging de Steltkluut.
- Aanbevolen wordt om jaarlijks een extra laagwatertelling in juni te houden waarbij tevens gefocust wordt op ruiende wilde eenden en ruiende grauwe gans (2^e of 3^e week van juni). De organisatie hiervan zou zoals gebruikelijk bij laagwatertellingen door de Vogelwerkgroep van de Steltkluut gebeuren. Indien nodig (te weinig tellers) zal HZL assisteren.
- Aanbevolen wordt om voorlopig niet over te gaan tot vangacties in Saeftinghe. Los van praktische beperkingen zal het vangen tot verstoring van Natura2000 doelsoorten als bergeend, lepelaar en kleine zilverreiger leiden. Bovendien zorgen de ganzen hier niet voor ecologische problemen maar zorgen ze juist voor extra afwisseling van de vegetatie.

Discussie

Het lijkt er op dat er in 2016 aanzienlijk meer geruid werd dan tijdens de vorige ruitelling uit 2014 tijdens het onderzoek van Bas de Maat in 2014 (zie

<http://saeftinghe.eu/images/publicaties/Broedsucces-grauwe-en-canadese-ganzen-Saeftinghe.pdf>).

Toen werden slechts kleine aantallen (ca. 35-40 grote Canadese ganzen en circa 15 grauwe ganzen) waargenomen terwijl de methodiek veel intensiever was (meer veldbezoeken en tevens observeren tijdens hoogwater). Er werd toen verondersteld dat de ganzen zich vermoedelijk verplaatst hebben en dus elders ruien (mogelijk de Platen van Valkenisse of Markiezaat). Doordat we in 2016 op de Platen van Valkenisse begonnen zijn met laagwatertellingen weten we dat er i.i.g. in 2016 daar maar beperkt geruid werd. In 2015 hebben er geen ruitellingen in Saeftinghe plaatsgevonden.